

Силабус
навчальної дисципліни
Девіантологія
2025-2026 навчальний рік

Освітньо-професійна програма: Психологія
Спеціальність: 053 Психологія
Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки
Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Викладач (і)	Черезова Ірина Олександрівна
Посилання на сайт	http://bdpu.org/faculties/fppom/structure-fppom/kaf-psihologiya/
Контактний тел.	0665134464
Е-mail викладача:	irina.cheresova69@gmail.com
Графік консультацій	Індивідуальний

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Звітність
5/150	26	22	102	екзамен

Семестр: весняний

Мова навчання: українська

Ключові слова: девіантологія, девіантна поведінка, соціальна норма, дезадаптація, девіації.

Мета та предмет курсу

Мета: формування цілісного уявлення про психологію девіантної поведінки особистості, її профілактику та корекцію.

Предмет: девіантна поведінка особистості.

Компетентності та програмні результати навчання згідно з освітньо-професійною програмою:

№ з/п	Програмні компетентності	Результати навчання
1. ЗК	<p>ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. Розуміння інформації, її кількісний та якісний аналіз, здійснення узагальнення та інтерпретації, критичне оцінювання й висновки.</p> <p>ЗК2. Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях професійної діяльності. Використання теоретичних знань (філософських, психофізіологічних, психолого-педагогічних) для формування практичних навичок та умінь з метою надання кваліфікованої психологічної допомоги особистості.</p> <p>ЗК3. Знання та розуміння предметної області та специфіки професійної діяльності психолога. Знання фактів, розуміння закономірностей та механізмів виникнення, розвитку й прояву психічних явищ та феноменів у контексті вирішення професійних завдань.</p> <p>ЗК4. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. Здатність до застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.</p> <p>ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним. Здатність до аналізу та об'єктивної оцінки власних якостей та вчинків; критичність і самокритичність.</p> <p>ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення. Здатність працювати самостійно, приймати обґрунтовані рішення, обирати</p>	<p>ПРН1. Розуміти наукову інформацію та вміти здійснювати її попередній аналіз, синтез, узагальнення, інтерпретацію та оцінювання; обґрунтовувати власну позицію.</p> <p>ПРН2. Надавати кваліфіковану психологічну допомогу клієнтам на основі засвоєних теоретичних знань та сформованих практичних навичок і умінь.</p> <p>ПРН3. Розуміти закономірності та особливості розвитку й функціонування психічних явищ і феноменів у контексті вирішення професійних завдань.</p> <p>ПРН4. Здійснювати пошук інформації з різних джерел для вирішення професійних завдань за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.</p> <p>ПРН5. Аналізувати власні якостей й поведінку та об'єктивно їх оцінювати на основі критичності та самокритичності.</p> <p>ПРН6. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати обґрунтовані рішення щодо їх розв'язання.</p> <p>ПРН7. Вміти гнучко, креативно, нестандартно мислити, продукувати нові ідеї та підходи до розв'язання професійних завдань.</p> <p>ПРН8. Встановлювати та підтримувати конструктивні професійні зв'язки з колегами, громадськістю, засобами масової</p>

оптимальні професійні дії та елементи самоорганізації для розв'язання завдань професійної діяльності.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї. Здатність до системного мислення, креативності, генерування нових ідей, пошуку варіантів нестандартного розв'язання професійних завдань.

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії, здатність працювати в команді. Здатність до налагодження конструктивних професійних зв'язків з колегами, громадськістю, засобами масової інформації для розв'язання професійних завдань; здатність працювати в команді.

ЗК9. Здатність діяти на основі етичних міркувань. Здатність до використання принципів, норм етики, правил культури поведінки, правової культури у стосунках з людьми на основі загальнолюдських, національних та громадянських цінностей, норм суспільної моралі.

ЗК10. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності. Емпатійно взаємодіяти, вступати в комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культурні чи гендерно-вікові особливості.

ЗК11. Реалізація власних прав і обов'язків як члена суспільства. Здатність усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

інформації; вміти формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію відповідно до особливостей співрозмовника в умовах міжособистісної взаємодії; продуктивно працювати у команді у процесі вирішення професійних завдань.

ПРН9. Дотримуватись принципів моралі, етичних норм, правил культури поведінки у стосунках з людьми на основі загальнолюдських, національних та громадянських цінностей.

ПРН10. Демонструвати уміння взаємодіяти з особами, що мають культурні, гендерно-вікові особливості, з гетерогенними групами на засадах емпатії, толерантності й поваги.

ПРН11. Демонструвати соціально-відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям.

ПРН12. Розуміти важливості збереження фізичного та психічного здоров'я (власного й оточуючих) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

ПРН13. Розуміти основні поняття, категорії, методи, етапи розвитку та становлення психологічної науки; факти, механізми та закономірності психічних явищ, особливості психічного розвитку особистості та його можливих порушень протягом онтогенезу; особливості міжособистісної взаємодії у соціальних групах та спільнотах.

ПРН14. Розуміти соціально-

ЗК12. Використання різних видів та форм активності для збереження фізичного та психічного здоров'я. Володіння навичками аналізу своєї діяльності та застосування методів когнітивної та емоційної регуляції власної діяльності, фізичних та психічних станів.

психологічні проблеми та вміти самостійно й правильно підбирати доцільні теоретичні й емпіричні методи планування, організації та проведення психологічних досліджень; формулювати науковий апарат дослідження, володіти навичками збору матеріалу, вміти дотримуватися процедури дослідження.

ПРН15. Самостійно обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій; аналізувати, систематизувати, інтерпретувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження; формулювати аргументовані висновки та рекомендації для вирішення соціально-психологічних проблем; вміти презентувати результати власних досліджень.

ПРН16. Складати та реалізувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта; програми групової психологічної корекції.

ПРН17. Застосовувати доцільні форми й методи просвітницької роботи для підвищення психологічної культури населення; складати та реалізовувати програми психопрофілактичних дій; надавати консультативно-методичну допомогу клієнтам за запитом; здійснювати експертну діяльність на замовлення органів державного управління.

ПРН18. Розробляти та впроваджувати корекційно-

розвивальні програми на основі моніторингу індивідуального розвитку особистості клієнта та причин, що його ускладнюють та застосовування засобів своєчасного попередження відхилень у психічному розвитку та поведінці особистості, змін девіантної поведінки на соціально прийнятну; запобігати та конструктивно вирішувати міжособистісні конфлікти; орієнтувати клієнтів на здоровий спосіб життя та збереження психічного здоров'я; мотивувати клієнта до самовиховання й саморозвитку.

ПРН19. Застосувати навички та уміння побудови ефективного міжособистісного спілкування з клієнтами, колегами, громадськістю, засобами масової інформації, іншими суб'єктами міжособистісної взаємодії у процесі професійної діяльності на принципах гуманізму й довіри; ефективно виконувати різні ролі у команді в процесі вирішення фахових завдань, демонструвати лідерські якості.

ПРН20. Знати, розуміти та дотримуватись етичних принципів професійної діяльності психолога; усвідомлювати межі своєї компетентності; поважати гідність клієнта; захищати від будь-яких форм фізичного або психологічного насильства.

ПРН21. Демонструвати відповідальне ставлення до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку, особистісну та професійну рефлексія,

		<p>самостійне формулювання цілей саморозвитку та підбір шляхів й засобів особистісного та професійного самовдосконалення.</p> <p>ПРН22. Визначати та вміти розв'язувати конкретні проблеми клієнтів, спираючись на сучасні досягнення психологічної науки та зважаючи на реалії сьогодення.</p> <p>ПРН23. Аналізувати стан соціально-психологічного клімату груп та визначати шляхи його оптимізації, тенденції розвитку міжгрупових відносин; застосовувати засоби для забезпечення соціально-психологічного благополуччя суб'єктів взаємодії.</p>
--	--	---

ЗМІСТ КУРСУ

Змістовий модуль 1. *Вступ до девіантології*

1. Теоретичні основи девіантології

Предмет девіантології як науки. Завдання курсу та основні поняття. Зв'язок девіантології з іншими науками. Наукові погляди на причини виникнення та шляхи подолання відхилень у поведінці особистості. Деадаптація як форма порушення соціалізації особистості. Поняття норми та її види. Психологічна культура як основа поведінки адаптованої особистості. Поняття психічного та психологічного здоров'я. Роль стереотипів у формуванні девіантної поведінки особистості.

2. Девіантна поведінка як психологічна категорія

Поняття девіантної поведінки, критерії її визначення. Класифікація видів девіантної поведінки: соціологічний, медичний, психологічний підходи. Детермінанти девіантної поведінки: соціальні та соціально-психологічні, педагогічні, індивідуально-психологічні. Вікові аспекти девіантної поведінки: дошкільний вік, молодший шкільний вік, підлітковий вік. Гендерні аспекти девіантної поведінки.

Змістовий модуль 2. *Адиктивна поведінка особистості*

3. Загальна характеристика адиктивної поведінки особистості

Поняття адиктивної поведінки. Види залежної поведінки та її характеристика. Детермінанти адиктивної поведінки особистості: біологічні, соціальні, особистісні. Особистісні характеристики людей з адиктивними формами поведінки. Комплекс «неповноцінності».

4. Хімічні форми залежності

Загальна характеристика хімічних форм залежності. Алкоголізм як змінений стан свідомості. Характеристика алкогольного сп'яніння. Алкогольні психози. Наркоманія та токсикоманія. Психічні та поведінкові розлади при наркоманії та токсикоманії. Профілактика хімічних форм залежності.

5. Нехімічні форми залежності

Загальна характеристика нехімічних форм залежності. Анорексія та булімія, їх особливості. Сучасний стан проблеми. Соціально-психологічні детермінанти розладів харчування. Симптоматика та діагностика розладів. Вікові та статеві особливості проявів харчових розладів. Інші форми нехімічної залежності. Психопрофілактика, психокорекція та психотерапія нехімічних форм залежності.

Змістовий модуль 3. Клінічні форми девіантної поведінки особистості

6. Психологія суїциду

Суїцид як самодеструктивна поведінка особистості. Суїцидальні наміри, суїцидальна спроба, суїцидальна поведінка. Форми суїцидальної поведінки. Види суїциду. Причини суїцидів. Вікові та статеві відмінності суїцидальної поведінки. Сенситивні періоди суїцидальної активності. Соціально-психологічні фактори суїцидальної поведінки особистості. Попередження суїцидів.

7. Розлади сексуальної поведінки особистості

Поняття сексуальних девіацій та перверсій, їх види. Соціально-психологічні причини виникнення розладів сексуальної поведінки. Симптоматика та діагностика розладів статевої ідентичності. Вікові особливості прояву сексуальних розладів. Етнологія розладів статевої ідентифікації. Біологічні та соціальні фактори як передумова виникнення розладів статевої ідентичності. Особливості психопрофілактичної, психокорекційної та психотерапевтичної роботи.

Змістовий модуль 4. Соціальні форми девіантної поведінки особистості

8. Антисоціальна поведінка особистості

Поняття антисоціальної поведінки та її детермінанти. Види антисоціальної поведінки особистості. Делінквентна поведінка та її види. Вандалізм як вид

делінквентної поведінки особистості, його причини. Кримінальна поведінка особистості. Сучасний стан проблеми.

9. Насильство та його психологічні наслідки

Поняття насильства та сучасний стан проблеми. Класифікація видів насильства. Порушення, що виникають внаслідок насильства. Фактори ризику жорстокого поводження з дітьми. Симптоми, що виникають у дитини після психотравмальної ситуації. Профілактика насильства.

10. Девіантне материнство

Феномен відмови від материнства як небажання жінки прийняти на себе роль матері. Види відмов від материнства. Причини відмови від материнства. Характеристика жінок з порушенням готовності до материнства. Наслідки девіантного материнства. Профілактика девіантного материнства.

Змістовий модуль 5. Соціально-психологічний вплив на девіантну поведінку особистості

11. Психологічна діагностика особистості з відхиленнями у поведінці

Особливості психологічної допомоги людям, яким властиві порушення в поведінці. Психологічна діагностика девіацій поведінки, її специфіка. Стадії психологічної діагностики. Методи дослідження девіацій поведінки, їх специфіка.

12. Профілактика девіантної поведінки особистості

Первинна та вторинна профілактика девіантної поведінки. Функції профілактичної роботи з особами, схильними до девіацій. Форми первинної та вторинної профілактики девіантної поведінки. Психологічна профілактика емоційного вигорання та професійної деформації особистості педагога. Особливості роботи з батьками щодо профілактики девіантної поведінки дитини. Самовиховання як фактор попередження та подолання поведінкових девіацій.

13. Психологічна корекція девіантної поведінки особистості

Особливості психологічної корекції девіантної поведінки. Етапи корекційної роботи психолога з особами, схильними до девіацій. Індивідуальна та групова психокорекція, їх форми. Фактори, що впливають на ефективність психокорекційної роботи з девіантами.

Методи навчання: лекції, практичні, презентації, перегляд відео фрагментів, опитування, проблемна бесіда, тестування, дискусія, аналіз конкретних ситуацій, розв'язання психологічних задач, робота в малих групах та ін.

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Обов'язковим є своєчасне виконання завдань практичної та самостійної роботи. Невчасно виконані та здані практичні та самостійні роботи оцінюються нижчою оцінкою. За об'єктивних причин (підтверджених документально) дозволяється

перескладання пропущених тем курсу згідно з графіком консультацій. Засвоєння пропущеної теми лекції з поважної причини перевіряється під час складання підсумкового контролю.

Політика щодо академічної доброчесності: Неприпустимим є виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента та виступає підставою для її незарахування викладачем. Списування під час поточного та підсумкового контролю заборонені.

Політика щодо відвідування: Відвідування занять є обов'язковим компонентом освітнього процесу. Здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом.

Політика щодо виконання завдань: Позитивно оцінюється самостійне відповідальне, старанне та креативне виконання навчальних завдань.

Політика щодо комунікації: Здобувачі вищої освіти мають бути активовані в віртуальному навчальному середовищі Moodle. Усі виконані письмові завдання курсу мають надсилатися на вказаний ресурс.

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність: Вивчення курсу потребує використання мультимедійного проектору, екрану, комп'ютерна техніка із встановленим програмним забезпеченням та доступом до мережі Інтернет.

Система оцінювання та вимоги:

При вивченні навчальної дисципліни оцінюється активність здобувачів під час обговорення теоретичних питань та виконання ними самостійної роботи.

Практичні заняття проводяться в активній формі із застосуванням наукових дискусій, моделювання виробничих ситуацій, вирішення психологічних задач та мають на меті систематичну перевірку розуміння та ступеня засвоєння теоретичного матеріалу, вміння використовувати теоретичні знання для розв'язання практичних завдань.

Здобувач вищої освіти отримує наступні рейтингові бали:

Бали за участь та відповіді на практичному занятті

<i>Оцінка в балах</i>	<i>Критерії оцінювання</i>
3 бали	Студент демонструє повні й міцні знання навчального матеріалу. Правильно, аргументовано розкриває зміст теоретичних питань, виділяє суттєві ознаки вивченого, виявляє причинно-наслідкові зв'язки, вільно оперує психологічними фактами, відстоює власну позицію, володіє додатковою інформацією з питань, що розглядаються.

2 бали	Студент демонструє гарні знання, добре володіє науковим матеріалом, розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації; є окремі несуттєві неточності та помилки, які усуває самостійно.
1 бал	Студент має поверхові знання з теми практичного заняття. У розкритті основних теоретичних положень допускає значну кількість суттєвих помилок, які може усувати за допомогою викладача. Не вміє аргументовано довести власну думку та навести приклади.

Бали за виконання самостійної роботи

<i>Оцінка в балах</i>	<i>Критерії оцінювання</i>
2 бали	Студент у повній мірі, правильно та аргументовано розкриває зміст самостійного завдання. Проявляє самостійність та творчий підхід до його виконання. Самостійне завдання підготовлене з дотриманням відповідних вимог та здане вчасно.
1 бал	Самостійне заняття виконано на репродуктивному рівні без прояву самостійності. При розкритті деяких питань є окремі неточності. Самостійне завдання підготовлене з порушенням відповідних вимог та здане не вчасно.

Максимальна оцінка навчальних досягнень здобувача

1. Максимальна сума балів поточного контролю (практичні та самостійні роботи) – 50 балів.
2. Максимальна сума балів підсумкового контролю (екзамен) – 50 балів.
3. Максимальна сума балів за навчальну дисципліну (підсумкове оцінювання) – 100 балів (за університетською шкалою та шкалою ЄКТС).

Для оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти застосовується внутрішня університетська шкала. Мінімальний пороговий рівень оцінки з освітньої компоненти є єдиним в Університеті, не залежить від форм і методів оцінювання, складає 50 балів.

Шкала оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Оцінка за університетською шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C

58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

Список рекомендованих джерел

Основні

4. Гошовський Я., Гошовська Д. Психологія девіантної особистості : навчально-методичний посібник до практичних занять. Луцьк, ПП Іванюк, 2022. 106 с.
5. Кошова І. В., Кресан О. Д. Психологія девіантної поведінки : навчально-методичний посібник. Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 226 с.
6. Кузьменко В. В., Диса О. В., Шинкаренко І. О. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. Дніпро : Видавець Біла К.О., 2019. 68 с.
7. Міщик Л. І., Білоусова З. Г. Соціально-психологічні та педагогічні проблеми дезадаптації дітей і підлітків. Запоріжжя : ЗДУ, 2003. 108 с.
8. Психологія девіантної поведінки особистості : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; уклад. : О. Д. Сафін, С. П. Байда. Умань : Візаві, 2021. 202 с.
9. Психічне здоров'я особистості : підручник для вищих навчальних закладів / С. Д. Максименко, Я. В. Руденко, А. М. Кушнерьова, В. М. Невмержицький. Київ : «Видавництво Людмила», 2021. 438 с.
10. Христюк О. Л. Психологія девіантної поведінки : навчально-методичний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 192 с.

Додаткові

11. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки. Курс лекцій. Київ : МАУП, 2006. 88 с.
12. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків : навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. Ч. І. Теоретична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. Київ, 2016. 188 с.
13. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків : навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» у двох частинах. Ч. II. Практична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. Київ, 2016. 193 с.
14. Головка Н. І. Соціальна профілактика правопорушень : навч. посіб. / Н. І. Головка. Київ : ДП «Видавничий дім «Персонал», 2017. 174 с.

15. Гура С. О. Психологія суїциду : навч. посіб. Харків : НУЦЗУ, 2016. 129 с.
16. Запобігання та протидія проявам насильства : діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник / Андрєєнкова В. Л., Байдик В. В., Войцях Т. В., Калашник О. А. та ін. Київ : ФОП Нічога С.О., 2020. 196 с.
17. Максимова Н. Ю. Безпека життєдіяльності. Соціально-психологічні аспекти алкоголізму та наркоманії : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2006. 328 с.
18. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. Київ : ВПУ «Київський університет», 2002. 308 с.
19. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2011. 520 с.

Інформаційні ресурси

1. <https://library.bdpu.org.ua/> Бібліотека БДПУ
2. <http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека імені В. І. Вернадського
3. <http://nplu.org/> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
4. <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe>
C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB Електронна бібліотека
“УКРАЇНКА”
5. <https://zounb.zp.ua/> Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека
6. <https://kdket.lcloud.in.ua/ebook/224> Навчальна хмара. Електронні підручники.